

ДО ІСТОРІЇ ДІЯЛЬНОСТІ КАТЕРИНОСЛАВСЬКОГО ПРОЛЕТКУЛЬТУ

Серед недосліджених педагогічних феноменів в українській історії та історії світи, зокрема, залишається діяльність Пролеткульту – культурно-просвітницької і літературно-художньої організації пролетарської самодіяльності при Наркомосі, яка мала за мету широкий і всебічний розвиток пролетарської культури самим пролетаріатом. Організація Пролетарської Культури була створена за місяць до Жовтневого перевороту з метою підтримки «самодіяльності» пролетаріату у різних сферах культури, причому тільки на добровільних засадах. Із початку створення Пролеткульт став чітко структурованою організацією, яка мала статут, виборчий Центральний комітет, раду і відділи: організаційний, літературний, видавничий, театральний, бібліотечний, шкільний, клубний, музично-вокальний, науковий, господарський. Центральному Пролеткульту підпорядковувалися губернські, міські і районні пролеткульти. Діяльність Пролеткульту була спрямована на те, щоб «дати робітничому класу цілісне виховання, що незаперечно направляє його колективну волю й мислення»; за мету Пролеткульт ставив «вироблення самостійної духовної культури».

Робота Пролеткульту проводилася у двох напрямках: перший – культурно-просвітницька діяльність і організація пролетарської освіти; другий – творча робота у сфері мистецтва, літератури, театру, музики. У межах першого напрямку робота реалізувалася через організовані робочі клуби, студії, бібліотеки, читальні, школи грамоти для дорослих, дитячі пролеткульти, музеї¹, вечірні класи загальноосвітнього, загальнополітичного напрямку, організацію концертів, видавничу діяльність. Пролеткульт мав ряд періодичних видань (журнали «Пролетарська культура», «Грядущее»,

¹ З ініціативи Пролеткульту до 1921 р. в СРСР відкрилося біля двохсот нових музеїв (до революції їх було всього 30).

«Горн», «Гудки» – всього близько 20 органів), випустив багато збірників пролетарської поезії та прози.

Пролеткульт в Україні офіційно оформився у 1919 р. після встановлення радянської влади. Проте точилися гострі дискусії щодо координаційного центру Пролеткульту – Харкова чи Києва. Віднайдені важливі підтвердження цьому в архівних матеріалах, а саме в протоколах засідань представників культурно-просвітницьких організацій міста Харкова, внаслідок чого центральне управління Пролеткульту було оформлено у Києві. Саме 4 травня 1919 р. відбулася Перша всеміська конференція київських пролетарських культурно-просвітницьких організацій. З огляду на об'єктивні та суб'єктивні обставини Київський Пролеткульт не набув масштабного розмаху у своїй діяльності.

Згодом у 1920 р. відбулося оформлення координаційного центру у Харкові у формі Всеукраїнського Пролеткульту під керівництвом В. Блакитного, І. Кулика, В. Коряка. Перенесенню Всеукраїнської ради Пролеткульту із Києва до Харкова пов'язано із тим, що у цей час Харків став столицею Радянської України. Друкованим органом Всеукраїнського Оргбюро Пролеткульту став журнал «Зори Грядущего», що виходив у Харкові і друкував художні твори двома мовами – російською та українською.

1 травня 1922 р. в газеті «Вісті ВУЦВКу» видрукувано відозву Пролеткульту «До всіх пролетарських культурно-освітніх організацій України». Її підписали голова наукового відділу оргбюро Всеукраїнського Пролеткульту В. Блакитний, його заступник С. Пилипенко, голова художнього відділу В. Коряк та його заступник В. Сосюра. Основним її змістом є заклик до організаційного зміцнення українського Пролеткульту: «Єдність пролетарської культури потребує і єдності організаційної. І в цей день Першого травня, день свята пролетарської культури Оргбюро Всеукраїнського Пролеткульту звертається до всіх пролетарських самодіяльно-творчих організацій з закликом об'єднатися навколо осередку»

[1]. Таким єдиним осередком нової пролетарської культури на Україні вважали Пролеткульт.

Із початку виникнення Пролеткульту спостерігався швидкий кількісний ріст пролетарських культурно-просвітницьких організацій. Організації виникали стихійно, з ініціативи знизу, були результатом оформлення творчої активності самих мас. Як повідомляла у січні 1919 р. газета «Известия ВЦИК», «в провінції зараз повсюдно організуються «Пролеткульти». Потреба у них велика» [4]. Пролеткульти створювалися і діяли у Києві, Харкові, Одесі, Миколаєві, Катеринославську, Кременчуці, Черкасах, Чернігові, Умані та ін.

Цікавим є повідомлення про успішне проведення Першої Катеринославської конференції пролеткульту [2, арк. 230–231].

Нами віднайдено відомості про діяльність Катеринославського Пролеткульту, які свідчать, що за шість місяців свого існування «...наш пролеткульт встиг впитати у свої студії значний відсоток талановитих робітників і дітей робітників міста Катеринослав. Звичайно, неможна усіх студійців Пролеткульту зарахувати до майбутніх світил пролетарського мистецтва, але той факт, що професори консерваторії, відчуваючи перспективні молоді таланти, не рахуючись з часом, із задоволенням і за мізерну плату працюють у студіях пролеткульту – цілеспрямовано підкреслюють наявність талантів в останніх» [3].

Заняття у студіях Пролеткульту відбувалися щоденно від 5 до 9 год. вечора. Заняття велися за розкладом: «в одній кімнаті малюють, а в іншій співають, у третій – грають, у четвертій декламують і все це майже одночасно. Для кожного студійця обов'язковим був хорівий клас та курс політграмоти. У студіях пролеткульту займалося 129 осіб. Більшість студійців пролетарського і невелика частина – напівпролетарського походження» [3].

Друкованим органом Катеринославського Пролеткульту виступав журнал «Пролеткульт», із його хроніки дізнаємося, що місцеві

пролеткультівські організації завдячували своїм існуванням Губернському відділенню політпросвіти як у плані фінансування, так і методичного забезпечення.

Разом з тим, складні умови в період НЕПу позначилися на діяльності Пролеткульту у напрямі браку фінансування. Так, під час губернського засідання було висловлене занепокоєння про матеріальне становище. Відтак, з 1 жовтня 1922 р. секції та класи з усіх видів мистецтва були реорганізовані – залишилися лише студії театральні, образотворчого мистецтва і літературні.

Згодом, з огляду на політичні та економічні негаразди, Пролеткульт починав занепадати: скорочувалися штатні працівники, зменшувалося фінансування організацій, оптимізувалися студії та робочі клуби. Водночас, за час свого існування діяльність Пролеткульту вирізнялася: дискусіями щодо самостійності Пролеткульту з подальшим його підпорядкування Наркомпросу; складним матеріальним становищем, що позначалося на активності та діяльності; дискусіями та ідеологічним розколом щодо української мови, що стало передумовою відходу авторитетних вітчизняних діячів зі складу організації і фактично занепаду Пролеткульту.

Разом з тим, сучасна історико-педагогічна наука не може оминати увагою освітньо-просвітницьку та культуротворчу діяльність Пролеткульту – незаангажовано, із сучасних методологічних позицій виявити негативні та включити позитивні аспекти роботи в історію освітньої теорії та практики.

Список використаних джерел:

1. Вісті ВУЦВКу. – 1 травня 1922
2. Інформаційне повідомлення про роботу відділів Тимчасового робітничо-селянського уряду України, Раднаргоспу, заснування Ревтрибуналу, Єдиного Народного суду, встановлення Радянської влади на місцях, організацію комуністичних осередків, Всеукрпролеткульту, курсів агітаторів і інструкторів при ревкомх України, допомогу голодуючим дітям, про роботу профспілок. – ЦДАВОВ. – Ф. 1738, Оп. 1. – 218 арк.
3. О работе Екатеринославского Пролеткультуа \ \ Волны Пролеткультуа. – 1923. – май. – С. 81-82.
4. Пролетарская культура. Известия. – 1918. – № 1.